

Den ulykkelige nat

En novembernat i 1951 udbrød en brand, der fik fatale følger. I alt 16 mand omkom, og mere end 60 blev såret i det, der senere skulle blive kendt som Holmenkatastrofen. Alt, hvad der kunne gå galt, gik galt, lyder det i en ny bog om tragedien.

Foto: Orlogsmuseets Arkiv

Området efter eksplosionen. Den overlevende brandmand Kaj Tejl fortalte til en avis: ”Jeg blev slynget højt op i luften og ned i jorden igen [...] Det var [...] som om, at alle helvedes onder ånder var sluppet løs.”

Kl. ca. 22.30 23/11, 1951:

Hvad der ligner en mindre tågebanke har sænket sig over en lille del af Holmen, men da to rørsmede på vej hjem fra overarbejde på B&W kommer nærmere den angivelige tåge, kan de lugte, at det er røg. De ser en flamme stikke op af en skorsten i en bygning på Holmen. Ved Kongebrovgatens alarmerer de vagtmester Henry Nielsen, der kl. 22.34 sender fenrik Petersen og værnepligtig Leth af sted for at tjekke. Kort efter vender patruljen tilbage med meldingen om, at der bør slås alarm:

Minearmeringsværkstedet på Holmen brænder.

En katastrofe under opsejling

23. november 1951 skulle blive en tragisk dag. 16 mand omkom under et umuligt forsøg på at bekæmpe en brand i Flådestation Holmens minearmeringsværksted. Uvidende om, at der i værkstedet lå 11 miner armeret med i alt 4,7 tons højeksplosivt sprængstof. En katastrofe, der var et resultat af en lang række af historiske tåbeligheder, uheldige omstændigheder og

ikke mindst svigt – alt sammen beskrevet i historiker Sune Wadskjær Nielsens nyligt udkomne bog ’Holmenkatastrofen’, der indgående og med baggrund langt tilbage i historien giver nogle bud på, hvordan det kunne udvikle sig så galt som det gjorde.

Kl. 22.38

Vagtmester Henry Nielsen alarmerer Værftsbrovgatens i den anden ende af Holmen, hvor overbetjent Vigeland har vagten. Vigeland sender et par folk ud for at tage i mod brandvæsenet, knuser derefter glasset til alarmskabet og trykker på knappen. Klokkeren 22.39.40 går alarmen på Christianshavns brandstation og på Hovedbrandstationen, og herfra sætter brandinspektør Kaj Mønsted som første mand af sted mod Holmen – på vej mod, hvad der skal blive hans livs sidste opgave, mens flere folk fra Københavns Brandvæsen og Falck følger efter.

Måtte ikke kende Holmen

Blandt andet fortælles det i bogen, at sø-

værnet efter krigen blev den store taber i en lang række besparelser, der blev påført det danske forsvar, hvilket igen betød, at der blev sparet på brandsikkerheden på Holmen. Brandsikkerheden netop dér forværredes yderligere af, at brandvæsenet – af militært sikkerhedsmæssige årsager – ikke måtte kende alt for meget til Holmen. Der havde i gennem adskillige år været uenighed om dette punkt – brandvæsenet ville gennemføre brandsyn, men det ville Flådestationen på Holmen ikke gå med til. Selv da en mindre brand i 1946 blev forværret, fordi der blev sprøjtet vand på nogle såkaldte karbidblus, hvilket fik dem til at brænde endnu mere, og der blev udfærdiget et kort over, hvor der lå særligt brandfarligt materiale, ville kommandør Asger Grandjean ikke udlevere informationerne til brandvæsenet.

Kl. 22.42:

Fenrik Petersen ringer til vagtchefen på Søværnets Kaserne, som også ligger på Holmen: ”Brand: Søminevæsenets værksted, brandvæsenet alarmeret, anmoder om

folk til afspærring af området”, melder fenrik Petersen, inden han begiver sig hen for at komme brandfolkene i møde. Han møder de første slukningskøretøjer, hvor han snakker kort med stigeføreren Marius Jensen.

”I behøver ikke at være bange, der er ingen sprængstof derinde”, siger fenrikken skråsikkert.

En melding, der intet hold har i virkeligheden, og en melding, der få minutter senere koster ham selv og 15 andre livet.

Halsløs gerning

Besparelserne betød også, at man i vinteren 1951 gik over til at fyre med blandt andet kul i de kakkelovnsopvarmede træbarakker på Holmen. Det medførte hård kritik:

”Forholdene bliver særligt uheldige, når der som her fyres med kul i kakkelovnene [...] der kan give anledning til sodbrænde og gasekspllosioner [...] Efter alment anerkendte regler vedrørende bygninger indeholdende sprængstoffer er anvendelse af

Kammerater bærer en af deres dræbte kolleger væk. I alt døde 16 mand – herunder tre Falckreddere – ved eksplosionen den 23. november 1951.

kakkelovne [...] utilstadeligt”, lød det i en rapport.

Endvidere var der i armeringsværkstedet ikke bare kakkelovne, men også upudsede trævægge, der dermed i direkte strid med reglerne ikke var brandhæmmende. Den senere brandtekniske erklæring skulle da også konstatere, at det allerede – da meldingen indløb til brandvæsenet – var halsløs gerning at forsøge at slukke ilden i armeringsværkstedet.

Kl. 22.47

På krydseren Hekla, der ligger ved Holmen har søløjtnant Per Wessel-Tolvig vagten. Han var sandsynligvis den eneste på området, der på det tidspunkt ved, at der ligger armerede miner på armeringsværkstedet. Han får melding om, at der er brand, men den går fejlagtigt på Søminevæsenets værksted og ikke på armeringsværkstedet. Da han kort efter får den rigtige melding, får han advaret om, at der er højeksplosive miner i det brændende værksted. Men kaptajnløjtnanten, der modtager advarslen, får ikke bragt den vi-

dere. Linjen til Kongebrovagten er nemlig optaget af en værnepligtig, der vil bede om et nattegn. Meldingen når dermed aldrig frem til brandinspektør Mønsted, der foran armeringsværkstedet er i fuld gang med at dirigere sine folk rundt for at angribe branden mest effektivt. Brandinspektøren får øje på en militærlastbil, som han mener er for tæt på:

”Vi må have den lastbil væk”, siger han, og syv mand går i gang med opgaven og flytter sig de få meter, der skal vise sig at redde deres liv.

Underbrandmester Brask, der med sin stigevogn er kørt forkert, nærmer sig brandinspektør Mønsted for at melde sin ankomst, men inden han når derhen, lyder et gigantisk brag.

Kl. 22.52.50

- eksploderer minerne i armeringsværkstedet. 16 mand omkommer, mens adskillige såres. En mand, der går på Østerbro flere kilometer væk bliver blæst omkuld af trykbølgen. Det skønnes, at en halv million ruder i København knuses, og braget

kan høres helt i Malmø på den anden side af Øresund. Der hvor armeringsværkstedet før lå, er et 10 meter bredt, 20 meter langt og fem meter dybt krater rundt om masser af smadrede bygninger – og samtidig hænger spørgsmålet: ”Hvordan kunne det ske, at brandmænd på den måde intetanende blev sendt i døden?” Ifølge ’Holmenkatastrofen’ er det tydeligt, at der blev begået kolossale svigt, utrolige fejl og masser af brud på regler. Men svaret må alligevel delvist blafre i vinden. For selv om bogen historisk gennemgår, hvordan tilfældigheder og historiske skærmydsler blev grobund for den store katastrofe, må den også konstatere, at ingen blev draget til ansvar. Seks militærfolk blev tiltalt for mindre forsømmeligheder efter ulykken – men alle blev frikendt.

”Det kan ske igen”

Bogen rundes af med et kapitel skrevet af pensioneret orlogskaptajn Jørgen Strange Lorenzen, der i 1951 underviste Søminevæsenets personel i at håndtere miner på Holmen, og som i mange år har gravet i

sagen for at få den belyst bedst muligt. Når han kigger tilbage på Holmenkatastrofen, er det ikke med milde øjne:

”Følgende fire generelle fejltrin er dækkende for, hvad der gik galt dengang: Ikke tænke, før man udfører en handling. Ikke være opmærksom nok. Ikke tænke på konsekvenserne. Ikke udføre sit arbejde ansvarligt”, skriver Jørgen Strange Lorenzen, der mener, at søværnet måtte betale det, han kalder ”prisen for skødesløshed”. Og selv om han håber, at ulykken har gjort folk klogere, er han ikke ubetinget optimist:

”I 1951 skyldtes katastrofen, at talrige personer svigtede. Det kan ske igen”, advarer Jørgen Strange Lorenzen.

MAB